

FALSAFANING JAMIYATDAGI O‘RNI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

Po‘latova Shahriya

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

Saidova Sevara

Annotasiya: Ushbu maqolada falsafaning insonlar hayotida tutgan o‘rni uning ahamiyatga molik jihatlari va dunyoqarash tushunchalari haqida ayozilgan

Abstract: This article discusses the role of philosophy in human life, its important aspects, and worldview concepts.

Аннотация: В данной статье описывается роль философии в жизни людей, ее важные аспекты и концепции мировоззрения.

Kalit so‘zlar : Dunyoqarash, mohiyat, faoliyat, mulohaza, xulq-atvor, idea, tajriba, obyektiv.

Kirish. Falsafa tushunchasining kelib chiqishi. Har qanday nomalum so‘z mazmunini uning etimologiyasidan, yani u qachon, qanday va nima uchun yuzaga kelganini aniqlashdan boshlash o‘rinli boladi. «Falsafa» tushunchasi yunoncha phileo sevaman va sophia donolik so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib, mazkur atamaning dastlabki ma‘nosini donolikka muhabbat deb talqin qilish mumkin. Falsafa so‘zini ilk bor qadimgi yunon mutafakkiri Pifagor miloddan avvalgi VI asrda tayyor holda afsonalar, rivoyatlar, an‘analar orqali avloddan avlodga o‘tuvchi bilim bilan inson o‘z aqliga tayanib, mushohada yuritish va tanqidiy fikrlash yo‘li orqali olishi mumkin bo‘lgan bilimni farqlash maqsadida ishlatgan.

Asosiy qism: Shuni takidlash lozimki, Pifagor ham, qadimgi davrning boshqa faylasuflari ham dastlab «falsafa» tushunchasiga uning keyinchalik paydo bo‘lgan va mohiyat e‘tibori bilan, falsafani «barcha fanlar podshosi» darajasiga ko‘targan ma‘nosidan boshqacharoq ma‘no yuklaganlar. Ammo ilk faylasuflar o‘zlarini donishmand deb hisoblamaganlar va donolikka davo ham qilmaganlar,

zero, o'sha davrda keng tarqalgan tasavvurga ko'ra, haqiqiy donishmandlik ajdodlardan meros qolgan, asrdan asrga otib kelayotgan afsonalar, din va rivoyatlarda mujassamlashgan. Donishmandlar deb, asrlar sinovidan, eng songgi haqiqat manbai sifatidagi bilimlarga ega bo'lgan bashoratgo'ylar, kohinlar va oqsoqollar e'tirof etilgan. Ularning so'zlari birdan-bir to'g'ri deb qabul qilingan. Faylasuf esa, qadimgilar fikriga ko'ra donishmandlik muxlisi bo'lishi, etiqod sifatida qabul qilingan tayyor haqiqatlarga emas, balki o'z aqliga tayanib, ijodiy yo'l bilan, shuningdek boshqa faylasuflar tomonidan olingan bilimlar va tajribadan foydalangan holda maqsadga intilishi lozim bolgan.

Biroq, insonning dunyo va o'ziga bunday munosabati darhol yuzaga kelgani yo'q. Insonning tabiatga qarshilik korsatish, ishlab chiqarish vositalarini yaratish va ko'paytirish qobiliyatlari rivojlangunga va osgunga, buning natijasida yetarli tajriba va bilimlar to'plangunga, odamlar aqli kop sonli savollarga javob izlash uchun yetarli darajada yuksalgunga qadar insoniyat uzoq va mashaqqatli yo'lni bosib o'tgan. Shu bois falsafaning mohiyatini, shuningdek uning paydo bolish sabablari va sharoitlarini tushunish uchun gapni inson dunyoqarashidan boshlash lozim. Nima uchun? Shuning uchunki, falsafa dunyoqarashning asosiy tarixiy shakllaridan biri hisoblanadi. Falsafa haqida gapirish inson dunyoqarashi, uning oqilona fikrlash qobiliyati haqida, binobarin, uning mohiyati va Yerda hayot paydo bo'lish tarixi haqida gapirish demakdir. Bu yerda biz hali kam o'rganilgan murakkab muammolarga duch kelamiz, zero insonning kelib chiqishi odamlar doim javobini topishga harakat qilgan buyuk jumboqlardan biri hisoblanadi. Ammo bilimning bu sohasida yechilmagan muammolar bugungi kunda ham bisyor. Xususan, inson nima uchun, qayerdan, qaysi sabablarga ko'ra paydo bolgan, degan savolga aniq, umumiy etirof etilgan javob hanuzgacha mavjud emas. Shuningdek, aql faqat insonga xosmi yoki uning inson borlig'ida mavjudligi obyektiv borliqning bir parchasi, ayrim hodisasimi?, degan savol ham hali o'z javobini topganicha yo'q. Hayot tajribasi va empirik bilimlar asosida shakllanadigan dunyoqarash oddiy dunyoqarash deb ataladi va insonning dunyo haqidagi tasavvurlarining tizimsiz majmui sifatida amal qiladi. U har qanday

dunyoqarashning negizi hisoblanadi va odamlarga kundalik hayoti, faoliyatida yo‘l korsatib, ularning xulq-atvori, aksariyat qilmishlarini belgilab, muhim regulyativ funksiyani bajaradi.

Keng ma’noda, dunyoqarash insonning o‘zini qurshagan borliqqa va o‘z-o‘ziga nisbatan yondashuvlar tizimi, shuningdek uning mazkur yondashuvlar bilan belgilangan hayotiy ideallari, e’tiqodlari, bilish va faoliyat tamoyillari, qadriyat va mo’ljallaridir.

Shu tariqa ta’riflanadigan dunyoqarash faqat insonga xos bolib, bu unda shakllangan ong va oqilona faoliyat mavjudligi bilan bog’liqdir. Bunda inson nafaqat tushunchalar yaratish va mulohaza yuritish, xulosalar chiqarish va qoidalarni tariflash qobiliyatini kasb etadi, balki tayyor bilimdan yangi bilim olish uchun foydalana boshlaydi. Insonning bunday faoliyatini, uning ijodiy faolligini tavsiflovchi aql odamzot va jamiyat evolyusiyasini jadallashtirishning qudratli omiliga aylanadi hamda pirovardda insonni hayvondan ajratish imkonini beruvchi asosiy belgi sifatida amal qiladi. **Xulosa.** Insoniyat ozi ozi tashkil etuvchi jonli tizim sifatida oz mavjudligi uchun kurash olib bormoqda, yaxshiroq kelajakka erishishga harakat qilmoqda. Bunda hozirgi globallashuv jarayonlari va ular yuzaga keltirayotgan turli muammolar insoniyat oldida tarqoqlik va ixtiloflarni yengib, oz birligi sari harakat qilish, ayni vaqtda madaniyatlar, asriy an’analarning oziga xosligini, ayrim millatlar va xalqlarning xususiyatlarini saqlashdan boshqa chora qoldirayotgani yoq. Bunday birlashuvga esa, faqat umuminsoniy qadriyatlarni e’tirof etish va ularga rioya qilish orqali erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Zohidov, M. M. Xayrullayev, M. Baratov, h. F.Vohidov, A.Sharipov), tabiatshunoslik falsafasi va bilish nazariyasi
2. M.Xayrullayev, K.Haqberdiyev, M. X. Nurmatov, L.Ye. Garber), madaniyat falsafasi
- 3.Y. Jumaboyev, XAliqulov, X.Shayxova, ijtimoiy falsafa va siyosatshunoslik